

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL ANUAL:
In țară . . . 10 lei
In străinătate 12 »

Memoriile de teatru ale doamnei Romanescu

Memoriile d-nei Romanescu au apărut la Socec. Ele cuprind, într'un elegant volum bine împărțit și cu coperta modernă, amintiri din întreagă cariera de teatru a celei ce a fost fără îndoială cea mai bine înzestrată, mai harnică și mai prețuită dintre actrițele romince. Începe cu încercări din copilărie și se mîntuie cu acel rămas bun de revoltă care a închis, fără îndoială, simțitor înaintea de vreme, o bogată carieră și a lăsat acest biet teatru «național» al Bucureștilor fără una din acele puteri care nu se înlocuiesc după voință.

Sînt aici schițe de oameni de teatru și de oameni de lume, multe chipuri văzute foarte bine, une-orî într'un ascuțit unghiū de dușmănie neiertătoare sau de prietenie recunoscătoare, — ceia-ce la femeie și la o «artistă» se înțelege de la sine. Găsești note despre repertoriul de altă dată pe care cu greū le-ai putea culege din ziare, unde apoi ele n'ar fi întovărășite, ca aici, de observația personală, cit de scurtă dar care dă culoare și relief titlurilor șterse ca o panglică veche uitată într'un saltar pe care nu l-a mai deschis nimeni. Destule anecdote și mai cu mult haz și cu mai puțin. În sfîrșit sfaturi, bune, bogate și unele din ele nouă, pentru acei și acele cari se gîndesc a începe o carieră care pentru scriitoarea acestor Memorii a fost — pe cît îngăduiau deocamdată împrejurările culturale și sociale de la noi — un drum de glorie.

Oricine va scrie istoria teatrului românesc de la 1880 încoace și mai ales în acea vreme de mare înflorire, de strînsă legătură cu toate stratele românești cele mai înalte, acele tocmai care sînt mai potrivnice astăzi teatrului în limba noastră, — va trebui să iea în mînă acastă cîrticică. Ațiția o vor deschide cu dorința de a găsi anume lucruri pe care îi asigur că nu le vor descoperi decît în indicații de tot ușoare și învăluite. Va fi iarăși în lumea celor din teatru și de pe lingă teatru: actori și actrițe, ațiția foști directori (numărul lor a fost crescut acum chiar cu d. Sihleanu), mulți critici dramatici de

astăzi sau de ieri, dorința nervoasă de a ști ce zice de un cutare și de o cutare, cum laudă și cum critică tovarăși și tovarăse. Dar și publicul cel mare poate ceti cu plăcere aceste pagini, căci, pentru întâia oară, d-na Romanescu dovedește că poate scrie și anume cu tot atîta limpeziciune cu cită vorbia odată pe scena teatrelor noastre și, adăugim îndată, cu tot atîta *simplicitate*, cu tot atîta «natural». Cine s'ar aștepta la acel patetic de gesturi largi și vorbe mari pe care actorii îl strămută atît de adese-orî din teatru în viață, s'ar înșela cu totul. Aici nu sint frase, ci în scurte și vioaie propoziții ca ale unei conversații iuți se perindează oameni și lucruri. În această carte *cu totul* lipsită de seninătate, este însă, fără îndoială, multă tinereță naivă, — adevărată, nu jucată. Chiar în mărturisirea durerii adînci pentru neglijarea nemeritată din ultimii ani, a năcazului ce păstrează unei ocupații nerecunoscătoare, e de sigur o sinceritate curagioasă.

* * *

Cine e deprins a construi pe alături de cartea în care cetește, va îngheba pe încetul, la străbaterea capitolelor, un fel de istorie a teatrului românesc în vremea cînd el a fost onorat de jocul ales, înțelegător, dulce și elegant al Aristitei Romanescu.

El va deosebi două fase pe care le-a străbătut scriitoarea acestor Memorii, întipărend în ele — dar cu mult mai mult în cea de-a doua — personalitatea ei cuceritoare.

A fost întâi, pînă la 1880, vechiul teatru romantic și patriotic, vagabond, cheltuitor, sărac, boieresc, foarte nobil și foarte grandios chiar în mijlocul lipsei celei mai desăvîrșite. La începutul lui e Milo, neam de boier mare, păstrînd toate legăturile sale, cult în adevăratul înțeles al cuvîntului, cetitor cu înțelegere al literaturii franceze, scriitor, poet el însuși — ca și cutare din înaintașii săi în veacul al XVIII-lea. El nu servia publicul ca un chelner, nu-și făcea datoria ca un funcționar, nu pretindea să-l domine ca un geniū superior; nu, — el era un boier vesel, hazliū, un *bon seigneur* care binevoia să distreze pe cei de o samă cu el și îngăduia chiar lumea de rînd, *prostimea*. Ca el aū fost Caragealii și Vlădicescu — care mi-a impus așa de mult în copilărie, încît i-am sărutat mîna — și Pascali și acel Teodorini pe care-l zugrăvește atît de inteligent și de duios nepoata lui, scriitoarea acestor Memorii. Eraū actori foarte cunoscuți și foarte iubiți de care generația lor avea o neapărată nevoie, nu numai pentru jocul, ci pentru personalitatea lor.

În această lume, — sfoasă și stingace, simțind tot mai mult nevoia învățării pe care o va căuta, cu stăruință în Franța, crește d-na Romanescu.

Prin ea și prin câțiva actori, Manolescu și Nottara, apare, prin anii 1880, un nou teatru, influențat de cel francez, *creat*, putem zice, de acela. Acesta nu e nici nobil, nici plebeian, nici patriotic, nici nepatriotic, ci înainte de toate înțelege a fi *artistic*. Milo era *actor*, aceștia se zic și sînt «artiști», oameni de meșteșug, muncitori, conștiincioși, dibaci, imitînd și prelucrînd. Învățînd la Paris, la Londra, «artistul» poate să se înfățișeze și la Viena, unde a jucat d-na Romanescu și nu fără succes, fără un adevărat succes de stimă.

Apreciatorii, mecenaii, criticii se schimbă la rîndul lor. Boierimea ușurată, veselă, cheluitoare s'a dus. Tineri întorși din Paris gustă întâiu frumuseța jocului nou, cronicarii dramatici cari se inspiră din ziarele franceze — Racoviță, Gion — laudă și caută să îndrepte; lumea aleasă, care locuiește pe jumătate la Paris, cum făcea și poetul ei, Alecsandri, încunjură, admiră, răsplătește. Teatrul Național se înființează pe bazele Comediei franceze. Stilpi ai «societății înalte», un Ion Ghica, fiul său Scarlat, un G. Cantacuzino, un Grădișteanu sînt directorii. Între factorii teatrului, autori — Alecsandri, Bengescu-Dabija, Polizu-Micșunești —, între acești directori, între public, între «artiști» e o desăvîrșită armonie. Se înțeleg, se prețuiesc, se iubesc, cu toate incidentele personale pe care, de mult învechite, Memoriile de față le scot la iveală.

Și în acest mediu nou care nu-și găsește, orice s'ar zice, actorul incontestat, apare, e recunoscută, se impune actrița. Cu gesturi nobile, blinde, cu cîntătorul glas «de argint», cu o figură pe care n'o tulbură cu totul nici cele mai tragice dureri, cu mult simț de literatură, cu mult simț de *lume*, de societate, trecînd lesne de la un rol la altul, mlădioasă și totdeauna simpatică, d-na Romanescu resumă viața teatrului nostru în această epocă.

Ea a fost un Alecsandri al artei sale, un Alecsandri din a doua *manieră*, cea artistică, pentru că Alecsandri tînar corespunde lui Milo, pentru care a și scris.

Și tocmai ca și Alecsandri ea a văzut împrăștiindu-se lumea fermecată în care se deprinsese a trăi. Dar în locul ei n'a lăsat un Eminescu. De ce, se va vedea în un alt articol.

LUI STANS

*Te-ai stins și tu, tovarăș drag de-alt' dată,
Și-am tresărit la vestea morții tale;
Oflînd, pe urmă, mi-am văzut de cale
Spre culmea veșnic tot mai depărtată.*

*La ce s'arăt zădarnica mea jale?
Ce-î pasă lumii c'a 'ncetat să-bată
O inimă 'ntre inimă, însetată
De dorul frumuseții ideale?*

*O, dormi în pace dar! Și iartă-î, dragă,
Pe cei-ce plîng azi lacrimi prefăcute
La groapa ta; — pe ei nimic nu-î leagă*

*De tot ce-ai fost; — te-or da uitării iute:
Sărmanii mișei cari nu pot să 'nțeleagă
Evlavia durerilor tacute...*

ST. O. IOSIF.

ALTE VREMURI!..

În sara asta, ca și în celelalte toate, de zece ani în șir, Conu Vasile stă la aceeași măsuță murdară din colț, în fundul cafenelei, unde altă-dată nu-și bea decît cafeaua neagră, căpătată degeabă, și-și fumează mucerile de țigară, culese de pe marginile meselor de alături.

Conu Vasile e scund și slab; are nasul ascuțit, iar umerii obrazilor îi lasă în urmă de tot ochii adînciți în fundul capului, înconjurați de cearcăne întunecate; mustețile îi sînt pe jumătate pîrlite de țigară. Dă în iarnă, copacii și-au scuturat frunzele, serile's înecate într'o piclă care cerne mereu picături' mici ce-ți umezesc straele pînă la piele, și Conu Vasile umblă cu un pardesiū ferfenițit, pe dedesuptul căruia cine știe dacă mai are altceva, decît cămașa; în picioare poartă niște galoși ruptți. Pălăria, pasă lingă el pe masă, e mototolită de ploii și ninsorii, par'că e o petică.

Conu Vasile stă cu ochii închiși, pierdut în gînduri. Cînd cineva

intră saū iese din cafenea, dînsul deschide răpede ochii, se uită sperios spre uşă, apoi îi închide iar, ca şi cînd lumina slabă, ce de abia străbate de la lampă prin norii de fum, i-ar face rău.

Da, nu se aşteptase; auzi, după şeptesprezece ani să-l întilnească, să mănince cu el aici la masă, în cafeneaua asta unde nimeni nu-l mai bagă în seamă, unde aproape e tot aşa de neînsemnat, ca şi cînelé ce se furişează, din cînd în cînd, printre picioarele muşterilor... Nu se aştepta să-l vadă... Îl avusese vechil, de mult..., tare de mult; îl văzuse curăţel, deştept, îl luase la moşie şi l-a ţinut vre-o cinciseşase ani: cînd a început să piardă din avere, a dat drumul la toţi, i-a dat şi lui. Şi poftim, îl ascultase cum i-a povestit că acum avea moşioara lui, că e însurat, are copii, — gospodărie în regulă...

Cum intrase pe uşă, l'a cunoscut şi s'a vîrit mai tare în colţ, doar nu l'o găsi; fostul vechil a venit pînă în mijlocul cafenelei, s'a uitat în toate părţile şi s'a oprit cu ochii la el; îl zărise. S'a apropiat de masă şi a rămas ca înmărmurit, uitîndu-se la dînsul. Într'un tîrziu i-a spus, cu glăsul mişcat:

— Cum, d-ta eşti, Coane Vasile?

Conu Vasile părea că se 'neacă, voi să se scoale în picioare, să-î întindă mîna şi nu putu; de abia îngină:

— Da, eū sînt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fostul vechil luă un scaun, se așeză lîngă Conu Vasile și statură mult unul lîngă altul, fără să-și zică un cuvînt. Tîrziu începu a'și povesti viața, de la despărțire pînă acum. Istōrisirea vechilului era înșirarea zilelor unui om care muncise. Povestea Conului Vasile e nespūs de dūreroasă; sufletul fostului vechil se strînge, la auzul vorbelor de abia suflate, la vederea trupului istovit de foame și suferinți. Și în timp ce Conu Vasile iarăși se oprește din vorbă, ca încovoiat supt greutatea celor spuse, fostul vechil se gîndește la omul acesta, pe care îl cunoscuse altfel, în mijlocul bogățiilor, înconjurat de toți. Știa, încă de pe cînd plecase de la el, că începuse a pierde din avere; auzise în urmă, că nevastă-sa îi cheltuisese mai tot, dar nu-și închi-puisese că o să-l găsească vre-odată în halul acesta. I-ar da astă-sară ceva bani, dar nu are la el. Trebuie să se întilnească numai decit cu dînsul mîine, să-l ajute cu ceva.

— Coane Vasile, aș vrea să vin mîine să te văd... să mai vorbim puțin... unde stai?

Conu Vasile e încurcat, nu prea știe ce să răspundă.

— Mai bine... să ne întilnim aici... așa, vino mîine după prînz, aici.

Cînd se sculă să dea mîna prietenului care pleca, simți o durere āioasă în piept, par'că i s'ar fi rupt ceva. Se așeză din nou pe scaun,

și privi lung pe urma celui ce plecase; scoase un oftat, închise ochii și rămase așa...

Într'un tîrziu simți că'l ia frigul, se sculă anevoie și ieși din cafenea.

Afară îi piclă groasă. Luminile finarelor mai nu se zăresc. De sus cerne într'una, și-i o umezeală de par'că intri în pivniță. Conu Vasile își viri gîtul cît putu mai adînc în guler, și o luă spre casă. Străzile lungi și strîmte is pustii; de cite ori nu le-a străbătut Conu Vasile, pe ploî, pe viscole, nopțile cînd vîntul par'că-ți taie fața, și mai să te doboare la pămînt.

Pentru cafeaua, care-i ținea de foame, dînsul le-a străbătut tot în pardesiul acesta, cu aceiași galoși rupti, în cap cu aceiași palărie mototolită, ce-i umezește părul.

Și casa e departe, tocmai în capătul orașului, în ograda unei biserici. Casă i se poate zice în glumă, căci ea e un biet bordei cu șindrila mîncată de ploî, peste care mușchiul verde s'a întins ca un covor ce ține apa să nu străbată, prin pod, înăuntru. O fereastră mică astupată în partea de jos cu o bucată de tinichea, în loc de geam; o ușă ce mai nu se apropie de perete, prin care viscolul, iarna, își spulberă omătul pînă lîngă patul de scînduri, pe care doarme Conu Vasile. Spre acest bordei, străzile din ce în ce mai întortochiate și mai strîmte duc pașii sărmanului Conu Vasile.

În fața bisericeii e un loc pustiu, plin de spinî, printre cari vîntul toamniî aleargă în voie, smulgîndu-i, încîlcîndu-i unii în alții și năpustindu-i peste picioarele slabe ale conului Vasile, singurul trecător prin acest loc, pe o astfel de vreme...

Conul Vasile intră în ograda bisericii, apucă pe cărărușa înglodată, străbate grădina mare, cu copaci bătrîni, printre ramurile cărora cioarele cîrîesc toată noaptea în cuiburi, și ajunge la bordei; bijbie prin întunec, de găsește belciugurile, ca să deslege sfoara ce ține ușa închisă. De deasupra capului, de pe coperiș un miorlăit îl face să tresară. E mița Conului Vasile, cu care împarte suferințele, frigul și coaja de pîne cînd o are. Serile, mița îl așteaptă, pe aceiași vreme, la marginea coperișului, și intră odată cu el în casă. Cite odată Conul Vasile vine mai de vreme și mița rămîne afară, atuncea dînsa se suie binișor pe hogeag și miaună acolo sus pînă o aude, și-i deschide.

Cum bijbie prin întuneric Conul Vasile, își amintește că nu are luminare, nici chibrituri cu ce să-și ațîțe focul. Și l-a luat frigul și simte că nu e bine de loc. Se gîndește să se ducă pînă la dughiana din colț, la Chirilă. Poate să fie încă deschis. Vorba-i că-i mai datorește mult; îi e rușine să mai ceară pe datorie, și e departe. Conul Vasile

oftează, dă drumul miței, leagă din nou belciugele, și, hotărîndu-se, începe a scobori cărărușa. Iese din curtea bisericeii de abia tîrîndu-se, o ia la stînga și pornește pe o hudiță glodoasă, pe unde de abia își scoate galoșii din pămîntul cleios.

La Chirilă nu e închis, se vede lumină. În fața dughenii, Conul Vasile se oprește și stă din nou pe gînduri: îi vine să se întoarcă; mai bine se culcă pe frig. E tare obosit însă, trebuie să se odihnească măcar o clipă; a mai fost și altă dată, așa, numai să steie de vorbă. Suie scara de piatră, ținîndu-se de cîrligul de fier al ușii și intră în dugheană.

Negustorul stă la teighea, pe gînduri, cu capul răsîmat de-o mină. Cînd Conul Vasile face un pas în dugheană, negustorul se întoarce, îl vede și îi strigă-bucuros:

— Ei! bine că ai mai venit Coane Vasile, să mai stăm puțin de vorbă, că tare's amărit și eu...

Conul Vasile de abia răsufflă, dă buna sara și se așează pe un scaun de astălaltă parte a teighelei.

— Tare's amărit și eu Coane Vasile; nu mai merge comerțul; s'a dus vînzarea, s'a dus pe apa Prutului, și n'ai cum s'o mai urnești din loc.

Pe Conul Vasile îl apasă par'că ceva pe piept; tare-î pare rău c'a venit. Oftează. Negustorul are gust de vorbă:

— Uite așa am început să oftez și eu, Coane Vasile! Zău așa, unde's timpurile cele de demult, cînd aruncam cu galbeni în cîni, Coane Vasile. Ei! Cînd mă gîndesc ce alișveriș era într'o vreme! că D-ta mă cunoști acuma, și de bine și de rău...

Conul Vasile dă din cap în semn că-î așa; de vorbit nu poate vorbi, i s'a pus un nod în gît; niciodată nu s'a simțit mai nefericit ca în astăsară. Negustorul nu bagă de seamă suferința Conului Vasile, i s'a deschis, ca totdeauna, gustul de vorbă:

— Par'că te văd, Coane Vasile, cu trăsura ceia cu patru cai roibi, tot unul și unul, cînd te întorceai de la moșie. Te opreai la mine, ici, îmi dădeai poruncă să dau un rachiu de drojdie vizitiului, luaî și D-ta unul, mincai o bucată de covrig proaspăt, și-mi trînteai în palmă un galbăn: «Lasă c'o să-mi dai tu restul altădată», îmi ziceai, și *altădată* ceia nu mai venea... Da' biata Coana Raluca, Dumnezău să o ierte!... Cînd vă vedeam pe amîndoi, unul lingă altul, îmi creștea inima... Ce mai vremuri, Coane Vasile, ce mai vremuri!

Negustorul ar fi povestit înnainte, cu ochii pierduți în gol, ca și cînd ar fi urmărit prin aer întîmplările, dacă n'ar fi auzit dincolo de teighea niște suspine înădușite. Conul Vasile l-a ascultat, l-a ascult-

tat, și deodată nodul din gît i-a lunecat, par'că l-a desfăcut cineva de niște legături ce-î strîngeau sufletul, a plecat capul pe mină, lacrimile i-au năvălit fierbinți în ochi, și-a început să plîngă cu suspine. Negustorul nu se aștepta la asta; îi vorbise și altădată despre trecut, și nu-l văzuse plîngînd. Sări de pe scaun și alergă lingă Conul Vasile.

— Coane Vasile, Coane Vasile, ce plîngi! Zău nu mă așteptam la asta... N'am vrut să te mihnesc, n'am vrut Doamne ferește; iartă-mă, zău iartă-mă.

Și negustorul îl luă în brațe și-l alintă ca pe un copil, pe obraji, pe păr:

— Las' Coane Vasile, nu mai plînge... așa-î viața... Eū n'am vrut să te mihnesc, mă iartă, te rog iartă-mă.

Și mai că nu putea vorbi și el de plîns.

Conul Vasile îi strînse mîna, se sculă cu greu de pe scaun și porni spre ușă.

— Nu, nu, mai rămii Coane Vasile, mai rămii; poate îți trebuie ceva... nu pleca supărat pe mine.

— Nu sînt supărat, nu sînt... mi-î cam rău, șopti Conul Vasile și ieși plîngînd din dugheană...

Rămas în prag, negustorul înduioșat auzia încă suspinele Conului Vasile, care se adîncea, plîngînd, în noaptea umedă.

ENILGAR.

H A M A L I I

La cafeneaua *Cinci pești*, s'a strins o ceată de muncitori fără lucru. Unii staū tolăniți pe băncile din față; alții, ceva mai în fund, vorbesc în șoapte, par'că s'ar teme de ceva. Printre dinșii ciți-va ruși cu bărbile mari, cu fețele arse de soare și îmbrăcați în cămași roșii și lungi, beaū ceaiuri și mușcă din bucățele de zahăr.

Pe părății murdari se văd citeva tablouri unsuroase: corăbii apucate de furtună, marinari scăpați pe cite-o bucată de catarg și scene din războiul greco-turc. Deasupra păretelui din fund, două stegulețe afumate și pline de colb. De lingă teigheaua încărcată cu cești, pahare și ceainice, stăpinul cafeneliū, un grec bătrîn și bărbos, strigă mereū la doī băețași cari sfarmă niște zahăr.

Încăperea mică, miroasă a pește sărat și-a catran. Un nour de fum se ridică leneș în bagdadia crăpată.

Prin ușa deschisă se zărește Dunărea curgînd liniștită, malul Aza-

clăului, și munții Dobrogei, îmbrăcați într'o ceață sinilie. O îngrămadire de catarge, ceva mai la dreapta docului, și la larg coșurile vapoarelor ancorate.

Zgomotul din port pătrunde slab de tot în încăperea scundă. Din când în când alți hamali răsar în ușa cafenelii, și-atunci cei dela mese tresar.

«Ei, ce veste, fraților?

— Nimic nou», răspund ei dînd din cap, apoi se așază la mese, alături de tovarășii lor.

Iată că deodată un alt hamal se ivește în ușa. Se oprește scurt în prag, aruncînd de jur împrejur o căutătură întunecată. E îmbrăcat într'o cămașă peticită, cu pantalonii suflecați, și peste mijloc e incins cu un sac.

În mîna ține un codru de pîne și mereu mușcă din el. Are ochi negri, și-i înalt și sdravăn, de nu-i găsești păreche.

«Vatașa! Vatașa! aici sintem!» strigă de-odată un flăcău mărunt, poreclit de tovarăși *Vulpe*.

Ochii mici ai flăcăului țintesc spre uriaș.

«Ce? nu mă cunoști? întreabă el.

— Ba da, știu că ești cel mai golan între golani.

— Nu vorbi așa, pocitanie!»

Vulpe rămîne apoi cu mîna dusă la tîmplă; privește dușumelele murdare și scui-pă cînd într'o parte, cînd într'alta.

Ceilalți muncitori nu zic nimic. Îl cunosc ei cine-i, îl știu ei cîte parale face. E mic Vulpe, dar la numele lui tremură tot Badalanul. Ciți nu s'au măsurat cu el, dar de geaba! Cînd îi vine gustul să che-fuiască, să te ții, băiete! Dar și cînd nu-i în toane, să-l lași în plata Domnului, că nu-i de glumă.

La început, cînd a venit întăiu de la Brăila, nu-l prea lua nimeni în samă, dar acuma, cuvîntul lui e cuvînt. Pe urmă, are și el necazurile lui. O mamă bătrînă și oloagă, cine o îngrijește decît el? Și cît ține el la mă-sa! odată unul, Vasile Chioru, s'a luat la ceartă cu Vulpe, și ci-că l'ar fi înjurat de mamă. Atita i-a trebuit! I-a tras Vulpe o sfîntă de bătaie de-a zăcut golanul o lună pe coaste.

Vatașa, care se depărtase de masa muncitorilor, se apropie iar.

«Ești supărat, măi Vulpe? întrebă el trîgîndu-l de mincă.

— Dă-mi pace! răspunse flăcăul scurt.

— Da o *concină* faci?

— Cu plăcere, iubitul, dacă ți-i dor de bătae.

— Și pe ce joci, mătăluță? întrebă Vatașa, luînd de pe masă o păreche de cărți slinoase.

— Pe-o cafea.

— Ai să bei catran.

— Hă! hă! hă! eü catran?»

Toată ceata pörni într'un ris zgomotos.

«Ia, acum faceți loc!» strigă Vatașa, dînd vre-o ciți-va pumnî celor de pe bănci. Cei doi se așezară față în față. Vatașa scui-pă în degete, amestecă cărțile, apoi le întinse tovarășului. să le taie. Și începură jocul.

De la mesele vecine, alte chipuri se adunară în jurul lor și glumele începură din bielsug.

«He he he! dar să vedeți ce-am *cherdut* eu în vara asta! îngină un flăcău negru la față de carbuni. Mă luasem de gând! În fiecare sară zece doisprezece franci trebuia să dau. Da' într'o sară, după ce am prăpădit aproape toți banii, se schimbă, măi dragă, cartea și iau și eu vre-o cincizeci de leușcani. De ciudă, moară i-am făcut! Să fiu al dracului, o noapte întregă m'am primblat cu caterinca după mine!

— Și nu ți-a fost milă de bani, mă calicule? vorbi un moșneag ce sta mai deoparte.

— Da' ce-mi pling copiii acasă de foame? zise flăcăul căscînd.

— *La paie!* strigă un altul dîndu-i un ghiont.

— Mai tacă-vă *lioarba!* răcni Vatașa. Eu pierd și voi hodorogiți!

— Bercovici îl chiamă! și Vulpe întinse fantele, rînjind.

— Ai avut fante, *dughitule?*

— Am avut și să vezi cîți am să mai am!

În vremea asta un nechezat de cal răsună afară. Vulpe începu să-l imite pe nas: «*Ni hi hi! Ni hi hi!*»

«Te-așteaptă gloaba afară s'o adapi, măi căraușule! strigară cîțiva.

— Nu i-i sete, a simțit dihania că doarme om străin în căruță...

— Da' cine doarme, bre?

— Ghiță Lungu! Se vede că tot nu se'nvață minte! Acu o săp-tămînă aveam treabă la hambare. Cum eram grăbit, mă duc la el și zic: Scoală, Lungule! El nu se dă. Dacă văd așa mă sui pe pîntecetele lui și dau biciu calului. Unde încep Lungul meu a striga de credeai că l-am omorît.

— Brava! bine i-ai făcut!, strigă Vulpe.

• De-afară o lumină vie pătrundea prin ușa deschisă, aruncînd pete ușoare pe părății umezi. Soarele sta drept de-asupra apei, ca un ochi uriaș veghind peste țărături. În lăuntru cafenelii ațe de fum se ridicau în tavanul murdar, se amestecau cu valurile de aburi ușori ce eșiau din cazanul cu apă fiartă.

Deodată cîți-va muncitori intrară grăbiți.

«A venit *Frăsinetul*¹⁾, fraților!

— Zău, mă, a venit? întrebă Vulpe aruncînd cărțile...

— Ce? nu crezi? iacă, i-aproape de *Cotul pisiceî...*»

Muncitorii se grămădiră spre ușă. Deteră unii peste alții, și cum scăpau o lua într'o goană nebună spre chei. Cafeneaua rămase goală în cîteva clipe.

Din depărtare se auzi un fluierat aspru, care făcu să clocotească văzduhul. Vaporul se apropia încet, înălțîndu-și în bătaia vîntului steagurile de la catarg. Cînd ajunse aproape, își micșoră iuțeala, în mijlocul spumegării care-l împresura. S'auziră apoi pe punte țigdale, comenzi răsunătoare și ancora căzu la fund, cu zgomot de lanțuri. Marinarii alergau pe punte. Roata frămînta apa și valuri mici veneau la mal săltînd cu putere bărcile pripornite.

Muncitorii așteptau nerăbdători, învîrtindu-se de colo până colo.

1) Societatea franceză de navigație *Fraissinet*.

În mijlocul lor Vulpe se frământa, da sfaturi, striga: «Luați parîma, să legăm probela!»

După ce vaporul fu tras lingă mal și legat, Vulpe zise:

«Acuma, băeți, la *ghile!* Vasile, Lungule, veniți după mine!»

Muncitorii se depărtară în fugă. Desfășurară fringhia, legară ghila și se pregătiră. Vulpe apucă capătul, ceilalți mijlocul. Doi dintre hamali luară cite un par, aștinându-se la marginea butucului.

Vulpe își dete căciula pe ceafă, scui pă în palme, apoi strigă:
«Hoo—rup!...»

Ceilalți muncitori răspunseră prelung, plecîndu-se înnainte și încordîndu-se: «Hoo—rup!»

«Ho! Isaaa!» urlă din nou flăcăul.

Muncitorii, răspunseră după el, opintîndu-se cu umerile: «Ho! Isaaa!»

Cînd ghila fu trasă pe vapor, cițiva se urcară sus, cu frînghii și scînduri ca să facă puntea.

La mal gloata privea cu nerăbdare, se împingeau unii pe alții, apropiîndu-se de dragoman cu milogeli:

«Așa-i că nu mă lași, domnul Chirilă, crede-mă că sint la aman!»

Dragomanul, om mărunt, șpanchiu și cîrn, își încrețea fruntea, cerca să zimbească, apoi întreba: «Da! ceva?»

Muncitorul se scărpină la ceafă, răspundea: «Bine, da!»

Chirilă își scotea carnetul unsuros din buzunar, mîzgilea în el ceva, apoi îngina încet: «Nu uita, jumătatea!»

Cînd schelea fu gata, cei aleși pentru lucru se suiră sus, deschiseră hambarele, apoi începură a lucra.

Unii luară baloturile uriașe, le înnălțară pe umeri. Alții îndărătul butoaielor pline cu untdelemn, le dădeau de-a dura, răcneau la orice pas: «Vardaaa!»

Schelele vuiău, macaralele țipa în lanțuri grele, iar ceata înnainta în două șiruri, unii cari încărcau și alții cari descărcau. Pe chei marfa era așezată în regulă. Ochiul încruntat al dragomanului pindea orice mișcare. Cărțile veneau în goana cailor, încărcau marfa și plăcău. În mijlocul zgomotului, glasul lui Vulpe răsuna ascuțit: «Grăbiți, fraților, că ne-apucă noaptea!» Și începea să fluere, dupăind pe schele, făcînd glume, și dînd ghionturi la cei cari se lăsa mai încet.

Dunărea curgea liniștită. Soarele scăpăta la apus colorînd apa cu o pulbere roșatică. Bărcile alunecau pe luciul neted, și din departe dela o corabie turcească o muzică liniștită se stîngea încet, adusă de vîntul înserării. Un cîrd de porumbei se rotea pe aproape dispărînd spre hambare. La capătul schelei, bragagii își aștepta nerăbdători mușterii.

Munca era pe sfîrșite, cînd un țipăt izbucni, urmat de-o învîlmășeală repede. Cițiva lăsară lucrul și se repeziră spre hambare.

«Ce-i? ce s'a întimplat, fraților?» În mijlocul lor răsări Vatașa, galben la față și tremurînd de spaimă. Se opri scurt la capătul schelei. «Ce s'a întimplat? spune-cdată? întrebare muncitorii, năvălînd spre el?

— S'a sfîrșit! îngină el.

— Cine, omule?

— Vulpe, iacă-tă, Vulpe, oameni buni. Pe cînd voia s'apuce bu-
toiul, nu știu cum s'a aplecat prea tare și-a căzut în hambar.

«Pe punte începu fierbere grozavă. Glasuri strigau: «Coboriți-vă
mai iute, poate îl scăpăm cu viață!» Capete se aplecau spre fundul
hambarelor.

«Iată-l, se zărește în fund de tot, între fierării!» zise unul arătînd
cu mina.

Çițiva marinari se năpustiră, duseră palmele la ochi, se uitară în
lăuntru, apoi vorbiră: «E tocmai în magazia de jos, fără de-o pînză
nu-î chip să-l scoatem.

— Da, da, fără de pînză, nu-î chip!» zise dragomanul dînd din cap.

Marinarii veniră în grabă cu o mușama și se coborîră în lăuntru
pe frînghi. Puseră corpul în lăuntru, îl legară bine, apoi cei de-
afară începură a trage. Nu trecu mult și'n lumină răsări mușama
învălătucită. Luară vâlătucul și prin învîlmășeală îl scoaseră pe chei. Acolo
desfăcură pînză, și corpul schilodit al lucrătorului se arată în
lumina înserărei.

Din gură singele curgea în valuri spumoase, năclîindu-se pe git
și pe haine. Buza de jos îi era ruptă și atîrna. Ochiul drept era vi-
năt și umflat cit pumnul. Stătea drept cu fața în sus și horcăia din
greu. În jurul lui muncitorii, cu capetele plecate, vorbeau în șoapte:

«Mare păcat! mare păcat!»

Dragomanul veni cu o cofă de apă și se pregătea s-o toarne pe
fața rănîtului.

«Nu-l mai uda de geaba, nu vezi că n'are mult?» șopti Vatașa.

Strivitul oftă din adîncuri, mișcă mina dreaptă, încruntă ochii și
îngîină citeva cuvinte neînțelese.

«Ce-a spus? întrebă un glas.

— Mi se pare c-a chemat-o pe mă-sa...

— Săracul! are mamă beteagă. Cine are s-o îngrijească de-acu?

— S'aducem un doftor, poate că scapă? bilbii dragomanul.

— Ce să scape, nu vezi că-î gata?»

Vulpe își încruntă din nou ochii, mai gemu odată, stîns, apoi se
sfîrși, rămase țapăn. Un murmur trecu:

«S'a dus!»

— Dumnezeu să-l erte!» șoptiră citeva glasuri. Apoi cu toții se
depărtară.

În urmă, veni și doctorul și procu:orul. Incheiară un proces-ver-
bal și plecară. Dela Căpitănia portului sosiră doi oameni cu targa,
așezară mortul în lăuntru, îl învîliră cu o pînză albă. Îl ridicară și
porniră încet, în pas legănat, de-alungul străzii, prin zarva oame-
nilor, cari se îngîrămădeau să vadă ce s'a întîmplat.

ÎN AMURG

*Ridică ochii și privește
Cum cade-amurgul peste vale
Și'n cale cum ni dezvălește
Natura darurile sale.*

*Și ce prielnice ni-s nouă
Mirezmele de primăvară,
Cînd ne surîde luna nouă
Din cerul limpede de sară!*

*În toate-acuma vezi izvorul
Viețelor ce fi-șor mine,
Iar nouă de la toate dorul
Îmbrățișării ne rămîne.*

*Copilă, naltă, mlădioasă
Mai stăi să-ți spun iubirea toată,
C'acuma, dragă, ești frumoasă
Cum n'ai mai fost tu niciodată!*

L. MĂRICĂȘ.

CUGETĂRI

Eū nu e sufletul meu care trăește și în ce am pus pe hirtie; e puțința de a săvîrși. Izvorul nu e balta prinsă din curgerea lui, ci puțința de a da ape nouă.

*

Din ce locuri adînci vine viața care țîșnește ici și colo, în izvoare nouă?

*

Nu e nimic mai dulce și mai sfînt decît vestirea nelămurită a unei idei ce va răsări, fie în mintea omului, fie în timpul oamenilor.

*

E un singur fel de prietenie, sînt multe feluri de dragoste.

X.

SFÎNTUL VASILE

Multe mai sînt și obiceiurile rămase din bătrîni, pentru zilele mari. Și frumoase mai sînt, Doamne, datinele de sfîntul Vasile în satul care m'a văzut copilaș și apoi băețandru, venind în vacanță îmbrăcat în uniformă, de pe la școlile mari.

Sfîntul Vasile aduce un an nou cu nevoile și bucuriile lui. În toate părțile se petrece de anul nou. În cîte un loc mai frumos de cît în altul. Și destul de frumos se așteaptă anul nou într'un sat de munte, departe de cîmpia netedă a Bucureștilor. Acolo unde bolta cêrească sprijinită pe culmi de munți împrăștie mana binefăcătoare peste lunca riului, unde iarna vine potolită și gerul rar se coboară aspru pe valea satului, datina strămoșească se păstrează neschimbată, la adăpost de stricătorea înfruire a unor apucături orășenești.

Cîntecele rupte din sufletul dornic al poporului formează o comoară, ce stă încă ascunsă pentru arta noastră în fașă. La anul nou nu pleacă nimeni să strige în gura mare «la mulți ani», pentru a primi un bacșiș de la «conășul» (în altă vreme sînt numai ciți-va «conășii»; la anul nou sînt toți, cari dau bacșiș). O zi așa de mare se întimpină cu ce are omul mai curat, mai frumos, cu cîntece. Cîntece-colinde cîntate de fete, în ale căror inimi tinere incolțește viersul dragostei. Sara la furcării și șezători, unde se întilnesc mai multe, în apropierea anului nou, învață cîntecele de colindat, păstrate în mintea bătrînilor.

Cînd a sosit ziua așteptată, ele formează cete de 3—4 și pornesc la colindat. Cîte un păzitor merge după fie-care ceată, să o apere de cîini și de alte «dihăni». În sat, pe uliți, e mișcare. Cetele de colindătoare merg pitiș, mai mult pe lângă garduri, pînă la porțile caselor. Pe ulița albită de căderea iernii trec repede, învăluite în broboadele lor călduroase. Se opresc tăcute la fereastra casei și întreabă cea mai curajoasă: «cîntăm?» După răspunsul, care mai totdeauna e: «cîntați fetelor», ele și mai dreg glasul și încep într'o melodie duioasă un cîntec de urare. Acest cîntec e o mică scenă între două persoane, care poartă numele a doi din ai casei, la care se cîntă. Sau flăcăul din casă e cîntat cu o fată din sat și fata din casă cu un flăcău din sat. Alegerea numelor o fac fetele colindătoare, căci știu ele cui îi place să fie cîntat și cu cine. În sat e lume puțină și unul de la altul știu, ce au pe suflet.

Ce plăcere mai mare pentru un flăcău, cînd se cede cîntat cu «dorul» lui în cîntece, în care fata vorbește cam așa :

«Și mă ia de la părinți,
Măror cu flori dalbe —
Și mă trece peste munți,
Măror cu flori dalbe —
Peste munți la alți părinți,
La alți frați, l'alte surori,

La alte grădini cu flori,
 La alți frați, la alți cumnați,
 La alte grădini cu brazi...»

Fetele răzimate una de alta cîntă, legănîndu-se de dulceața melodiei, și viersul lor răsună duios în liniștea rece a sării de iarnă. El pătrunde domol în casă și stoarce lacrimi din inimile întristate de aducerile-aminte plăcute. Ici o nevăstă tînără oftează după timpul, cînd era liberă să umble și ea cu colinda. Acum stă acasă și «micuțul» din leagăn o măi întrerupe din răscolirea trecutului. Dincolo un flăcău ascultă cu inima dornică și ochii împăenjeniți de lacrimi cîntarea, unde numele lui e pus alături cu al «mîndruței». În toată casa colindele sfîntului Vasile aduc ceva din trecut și toți sînt bucuroși, cînd fetele cîntă sara la fereastră. Urarea lor de anul nou e ca o suflare înviorătoare a primăverii peste cîmpul deșteptat la viață.

«Ei să fie sănătoși,
 Măror cu flori dalbe —
 Ca doi trandafiri frumoși,
 Cînd 'i puî vara 'n fereastră,
 Bate vîntul de la vale,
 I-aduce casei răcoare,
 Și bate vîntul din jos,
 I-aduce casei miros».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cînd încep cocoșii să cînte de miezul nopții, doar pe ici pe colo, pe la casele răzlețite de vatra satului, măi auzi frînturi de cîntec în noaptea anului nou. A doua zi la hora hanului fetele cu priviri șăgalnice 'și povestesc între ele, unde aū cîntat, pe cine aū măi văzut și ce aū măi auzit vorbindu-se nou prin sat.

În casă, la lumina caldă a focului, bătrîni fac socotelă asupra anului care vine. O să fie nădejde de bucate la vară, sau ne-o blestema D-zeu. Ca să fie bucate, trebuie timp bun și timpul numai ploaia e în stare să'l facă bun. Cercetarea e, deci, pentru ploaie. Pentru asta se pune pe un carton în dreptul fie-cărei luni scrise: «Ianuar, Februar, etc.» cîte o foaie de ceapă cu sare înăuntru. Lunile, care or să fie ploioase, se cunosc după umezeala sării. Sînt unele foi de ceapă, care păstrează sarea așa cum ai pus-o. Altele o fac apă și din asta se vede bogăția în ploaie a lunei. Socoteala se ține minte și dacă în August arșița soarelui usucă pînă și iarba vitelor, cu toate că la anul nou August ieșise ploios, socoteala e judecată totdeauna adevărată: «că trebuie să fi plouînd unde-va pe întinsul pămîntului».

Cam așa se așteaptă anul nou la sate. Și «oamenii țarei» — țărani — aū un «reveion», dar nici pe departe nu aduce cu acesta de neam străin care, nu înțelegem, de ce nu s'ar face atunci, cînd e «reveion» cu adevărat la neamul de oameni, de la care s'a împrumutat vorba.

I. BOTENI.

CRONICA

Foarte slabele n-re de Crăciun ale ziarelor de peste munți. Și cu acest prilej s'a dovedit cât de neîndestulătoare e alcătuirea și conducerea lor. Ca unele ce nu servesc exclusiv unui partid politic, ci pornesc de la una sau mai multe individualități pentru a folosi unui larg cerc de cititori, ele au datoria de a fi în rîndul întiiu culturale. Un număr de sărbători ar trebui să arăte deci o îngrijire deosebită și să aducă un folos real. Cu cele cîteva poesii populare tălate de ici, de colo și cu traduceri din literaturi străine nu se face mare ispravă și nu se merită mare cinste.

* * *

Numărul ziarelor acestora a crescut prin «Noutatea», ziar ilustrat care apare în Pesta. N-l întiiu care cuprinde o profesie de credință bună, de și prea puțin lămurită și cam căldicică, e croit însă tocmai cu anecdotile și traducerile care sînt, din nenorocire, și temeiul celorlalte foi românești de «dincolo». Cine scoate ziarul cel nou, nu ni se spune.

*
BCU Cluj / Central University Library Cluj

N-l de 1-iu Ianuar al «Lucefărului» e strălucit ilustrat cu cele mai frumoase reproduceri ce s'aũ dat vreodată după tablourile marelui Grigorescu.

* * *

În n-l din 15 Decembre al «Amicului poporului» (Tîrgu Jiu), iarăși bune poesii în genul lui Coșbuc, iscălite cu pseudonimul «Piron».

* * *

«Județul Tulcea» București, (Carol Göbl, 1904), darea de samă a d-lui Luca Ionescu, prefectul acestei părți din Dobrogea, se deosebește și prin bogăția statisticilor și prin limpezimea expunerii și prin scopurile frumoase ce urmărește. Asupra ei se va reveni în n-l următor.

* * *

În n-l viitor se va tipări, de d. I. Scurtu, o dare de samă asupra Istoriei literaturii românești, pe care o dă în ungurește, cu frumoase ilustrații, d. Gh. Alexici, profesor în Pesta.

N. IORGA.